ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ПРАКТИК У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ: РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ ФАХІВЦІВ

Стужук Ліна Вікторівна
здобувачка вищої освіти магістерського рівня
за спеціальністю «Спеціальна освіта»
Бутузова Лариса Петрівна
кандидатка психологічних наук, доцентка,
Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Використання арт-терапевтичних практик у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку розглядається в працях багатьох науковців. Зокрема, Л. Бутузова [1] досліджує особливості застосування арт-терапії у роботі з дошкільниками, які мають мовленнєві порушення, та можливості її поєднання з традиційними логопедичними методами. Т. Клевцова [2] приділяє увагу використанню арт-терапевтичних засобів у корекційно-логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. А. Харківська [3] розглядає різні арт-техніки, які можна застосовувати для корекції мовленнєвих порушень у дітей. Водночас важливо

з’ясувати, які саме арт-терапевтичні практики використовують учителі-логопеди у своїй повсякденній роботі, як часто вони до них звертаються та з якими труднощами стикаються під час їх застосування.

Метою публікації є висвітлення результатів опитування вчителів-логопедів щодо особливостей використання ними арт-терапевтичних практик в роботі з дошкільниками, з’ясувати їхні професійні оцінки спостережуваних змін і визначити основні перешкоди для застосування творчих вправ.

Для реалізації мети дослідження було проведено анкетування, яке охопило 11 учителів-логопедів. Авторська анкета містила переважно закриті запитання. За допомогою анкетування ми прагнули з’ясувати, наскільки вчителі-логопеди знайомі з арт-терапевтичними практиками, як часто використовують їх у своїй роботі та яким видам творчих вправ надають перевагу. Також важливо було дізнатися, для вирішення яких мовленнєвих завдань педагоги застосовують ці практики та які зміни помічають у дітей під час занять. Окремі запитання стосувалися труднощів, що виникають у процесі використання арт-терапевтичних практик, а також потреби в додаткових методичних рекомендаціях.

Серед учасників анкетування були фахівці з різним стажем роботи; найбільше — 5 осіб (45,5%) - зі стажем до трьох років. Опитані працюють із дітьми, які мають різні мовленнєві порушення. Найчастіше вказували фонетико-фонематичні та системні порушення мовлення, а також дислалію. Це дозволило зібрати професійні оцінки з різних напрямів логопедичної практики.

Більшість опитаних учителів-логопедів знайомі з поняттям «арт-терапевтичні практики». Так, 6 педагогів (54,5%) зазначили, що добре знайомі з цим поняттям, 2 (18,2%) мають загальне уявлення, а 3 (27,3%) мало знайомі з ним. Водночас лише 1 респондент (9,1%) використовує арт-терапевтичні практики регулярно, 6 (54,5%) - іноді, 3 (27,3%) - дуже рідко, а 1 (9,1%) взагалі їх не застосовує. Отже, результати анкетування показують, що обізнаність педагогів щодо арт-терапевтичних практик не завжди супроводжується їх регулярним використанням.

Серед арт-терапевтичних практик найпоширенішими виявилися драматерапевтичні (казкотерапевтичні) вправи та образотворча терапія (ліплення з пластичними матеріалами). Кожен із цих варіантів обрали по 8 респондентів (72,7%). Малювання та аплікацію використовують 3 педагоги (27,3%), музично-ритмічні вправи - 2 (18,2%), ляльковi й театралізовані вправи - також 2 (18,2%). Найменш поширеними виявилися пісочні ігри, які використовує лише 1 учитель-логопед (9,1%). На нашу думку, це може бути пов'язано з тим, що казкотерапевтичні вправи та ліплення легше включити у звичайне логопедичне заняття, оскільки вони не потребують складного обладнання. Отримані результати представлено на рис. 1.

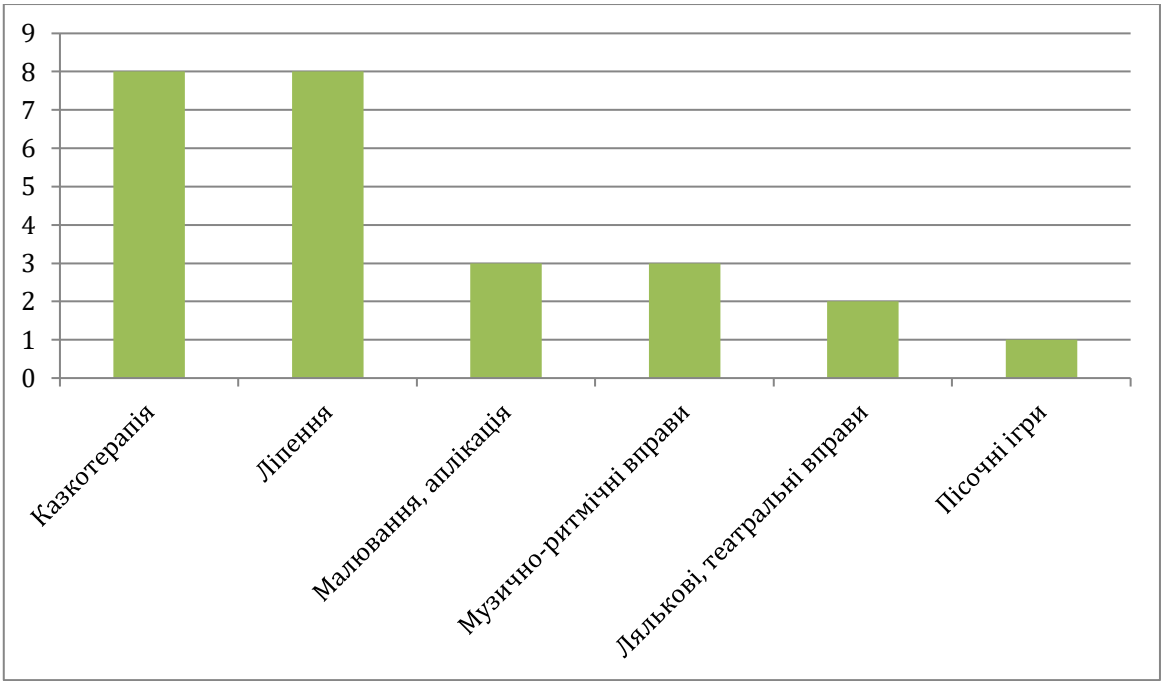

Рисунок 1. Використання арт-терапевтичних практик учителями-логопедами

*сформовано автором на основі опитування вчителів-логопедів

Насамперед учителі-логопеди використовують творчі практики для розвитку зв'язного мовлення. Також серед відповідей були розвиток фонематичного сприймання, збагачення словникового запасу, формування граматичної будови мовлення, автоматизація й диференціація звуків. Значно рідше окремо відзначали розвиток комунікативної активності та підвищення мотивації. Це вказує на різноманітність цілей, з якими педагоги поєднують творчість і логопедичні завдання.

Оцінюючи зацікавленість дітей, педагоги, які використовують творчі практики, обирали відповіді «переважно позитивний» (27,3%) або «іноді позитивний» вплив(63,6%). Найчастіше вони спостерігали зростання інтересу до занять. Також згадували покращення взаємодії з педагогом, зниження напруження, підвищення мовленнєвої активності та самостійності дітей. Йдеться саме про суб'єктивні спостереження фахівців, а не про результати стандартизованого вимірювання мовленнєвих змін.

Найчастіше серед труднощів респонденти називали нестачу методичних матеріалів, брак часу та недостатнє матеріальне забезпечення. Окремі фахівці згадували потребу в спеціальній підготовці та складність адаптації вправ до індивідуальних потреб дітей. Більшість опитаних (81,8%) вважають доцільним або скоріше доцільним поєднання традиційних логопедичних методів з арт-терапевтичними практиками.

Останнє запитання анкети було відкритим і передбачало, що вчителі-логопеди самостійно назвуть творчі вправи, які вважають найбільш вдалими у своїй роботі з дітьми дошкільного віку. Серед відповідей респондентів зустрічалися такі вправи, як «Намалюй і розкажи», «Оживи казку», «Придумай

історію», «Чарівний мішечок», «Театр тіней», «Кольорові історії» та «Мовленнєвий лабіринт». Ці відповіді показують, що педагоги використовують різні види творчої діяльності, зокрема малювання, роботу з казковими сюжетами, театралізацію та ігрові завдання. На нашу думку, такі вправи можна використовувати для розвитку зв'язного мовлення, збагачення словникового запасу та заохочення дітей до спілкування. Однак наведені відповіді відображають особистий досвід опитаних учителів-логопедів і не є підтвердженням ефективності цих вправ.

Результати анкетування відображають професійний досвід і спостереження педагогів, але не дають підстав робити остаточні висновки про вплив цих практик на мовленнєвий розвиток дітей.Такий підхід дає змогу охарактеризувати досвід опитаних педагогів, але не встановлює причинно-наслідкового впливу арт-терапевтичних практик на мовленнєвий розвиток дітей.

Отже, проведене анкетування дало змогу визначити характерні для опитаних учителів-логопедів способи застосування елементів арт-терапевтичних практик. Найчастіше вони звертаються до казкових сюжетів і ліплення, пов'язуючи творчі завдання передусім із розвитком зв'язного мовлення. Водночас це є швидше використанням різних творчо-художніх засобів, аніж цілеспрямований терапевтичний вплив. Він швидше є побічним і стихійним явищем у таких практиках. Позитивні оцінки зацікавленості дітей поєднуються з повідомленнями про нестачу часу, ресурсів і методичних матеріалів. Результати обґрунтовують потребу в практичних рекомендаціях та подальшому дослідженні результативності цих засобів із застосуванням безпосереднього оцінювання мовленнєвого розвитку дітей.

Перспективою подальших досліджень є вивчення впливу арт-терапевтичних практик на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку з різними мовленнєвими порушеннями. Зокрема, доцільним є проведення практичних занять із використанням творчих вправ та порівняння результатів мовленнєвого розвитку дітей до і після їх застосування. Це дозволить більш детально дослідити можливості арт-терапевтичних практик у логопедичній роботі та визначити, які з них є найбільш результативними для вирішення конкретних мовленнєвих завдань.

Список використаних джерел

1. Бутузова Л. П. Використання арт-терапії у логопедичній роботі з дошкільниками з порушеннями мовлення. Konferencia s medzinárodnou účasťou Expresívne terapie a terapeutické prístupy pre výnimočného človeka. 2025. С. 64–76.
2. Клевцова Т. В. Арт-терапія у корекційно-логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. Система освіти і виховання дітей з особливими освітніми потребами: досвід минулого погляд у майбутнє. Харків, 2023. С. 153–155.
3. Харківська А. Арт-техніки у корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Освіта. Інноватика. Практика. 2024. Т. 12, № 4. С. 48–52.